

**ФОРМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ
ПРОФІЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР**

*Василенко Надія Володимирівна,
к. пед. наук, доцент,
доцент кафедри методології та управління освіти
Вінницького обласного інституту
післядипломної освіти педагогічних працівників*

Постановка проблеми. Сучасні умови реформування освітньої галузі визначаються на основі інтеграції національної системи освіти у світову. Тому вектор сучасної політики і основних заходів держави спрямовано на модернізацію освітнього простору на Європейських засадах, що регламентовано прийняттям Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021рр., яка спрямувала систему освіти на інтеграцію її в європейський і світовий освітній простір [4;6].

Результатами в цій системі визнаються рівень навчальних досягнень та компетенції особистості. Чинний державний стандарт освіти в Україні визначає лише державні вимоги до освіченості особистості, але в них відсутні зобов'язання держави щодо створення належних умов для їх досягнення учасниками освітнього процесу, зокрема і профільного навчання. Це питання є актуальним і для керівників саме на рівні профільного загальноосвітнього навчального закладу (ПЗНЗ). Це спричинило проведення теоретичного дослідження оновлення нормативно-правової бази модернізації змісту освіти в Україні, в якій відсутній Державний компонент управлінської діяльності керівника ПЗНЗ.

Для розвитку системи освіти в Україні відтак набуває особливої актуальності завдання формування у керівників осмисленого, а отже, відповідального вибору майбутнього своєї країни, розуміння сутності європейської інтеграції та перспектив розвитку України [5, с.45].

Незважаючи на наявні наукові праці та практичну роботу окремих навчальних закладів, необхідно додатково проаналізувати здобутки керівників щодо реалізації ініціатив, спрямованих на посилення євроінтеграції через освіту, щоб визначити ефективні форми і методи управління ПЗНЗ та сприяти їх поширенню в освітньому просторі України на основі оновлення низки нових законодавчих і нормативно-правових актів та вдосконалення нині чинних.

Аналіз дослідження. Аналіз наукової літератури свідчить про постійний інтерес науковців до впливу глобалізації та євроінтеграції на систему управління профільними загальноосвітніми навчальними закладами. Ці питання досліджувала значна кількість вітчизняних учених, зокрема І.Осадчий, А.Самодрин, Н.Шиян, М.Гузіка, А. Остапенко, Е.Полат, С.Гончаренко, Ю.Мальований, В.Орлов, А.Хуторський, В.Гузєєв, С.Рягін, О.Савченко та ін. Проте, як свідчить аналіз основних наукових джерел, при всій своїй безумовній важливості вони в переважній більшості не стосуються процесів моделювання системи управління ПЗНЗ в регіонах [2, с.7].

Незважаючи на наявні наукові праці та практичну роботу окремих навчальних закладів, необхідно додатково проаналізувати здобутки керівників щодо реалізації ініціатив, спрямованих на посилення євроінтеграції через освіту, щоб визначити ефективні форми і методи управління ПЗНЗ та сприяти їх поширенню в європейському освітньому просторі.

Метою статті є аналіз сутності оновлення нормативно - правової бази системи освіти в Україні та її вплив на розвиток професійної соціокомунікативної компетентності керівників профільних загальноосвітніх навчальних закладів в умовах європейського і світового освітнього простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021роки визначає, що освіта належить до найважливіших напрямів державної політики України і стає однією з найперспективніших сфер, оскільки у світі спостерігається тенденція до зростання обсягу попиту та пропозиції у даній галузі. Освітній продукт ПЗНЗ створюється в процесі розвитку професійної компетентності всіх учасників навчально-виховного процесу, який у свою чергу створює освітній простір і визначає якість ПЗНЗ. Саме від цього залежить успіх профільного навчального закладу, тобто від того, наскільки послуги (освітній продукт), що їх пропонують учням та їх батькам для задоволення їхніх потреб, відповідають вимогам ринку освітніх послуг і наскільки вони конкурентоспроможні [2].

Сучасна філософія освіти і оновлена стратегія реформування освітньої сфери вимагають запровадження принципово нових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів саме до розвитку професійної компетентності керівників ПЗНЗ. Розвиток професійної компетентності керівників ПЗНЗ в зазначеному напрямі ґрунтується на рекомендаціях Нової стратегічної програми європейського в галузі освіти і навчання «Освіта і навчання 2020» [7, с.9].

Науковці вважають, що в процесі управління ПЗНЗ керівником формується ціннісно-сміслова спільність всіх учасників освітнього процесу – педагогів, учнів, їхніх батьків та громадськості, що потребує від них реалізації професійної соціокомунікативної компетентності.

У процесі дослідження відзначено, що «професійна соціокомунікативна компетентність» – це інтегрована здатність керівника ПЗНЗ, що відтворює в собі ціннісно-орієнтаційні, соціальні та комунікативні компетентності, основною характеристикою якої є його соціальна зрілість професійної компетентності. З'ясовано, що на шляху до професійної соціокомунікативної компетентності керівники ПЗНЗ мають піднятися, як мінімум, на чотири рівня, які визначають чотири етапи його соціальної зрілості. Технологічний – намагання утриматись в межах своїх управлінських знань; креативний – народжується впевненість, а з нею приходять ідеї профільного навчання; творчий – відчуття свободи в професії, випробування власного досвіду; акмеологічний – професіонал досягає найвищої планки професійної соціокомунікативної компетентності.

На основі аналізу сутності професійної соціокомунікативної компетентності керівників ПЗНЗ та особливостей його діяльності визначено її структуру, що є двохкомпонентною і включає загальні компетентності (інваріантні, спрямовані на розвиток особистості керівника ПЗНЗ) і функціональні (варіативні, спрямовані на всіх учасників навчального процесу).

Загальні компетентності керівників ПЗНЗ пов'язані з оточенням, життям суспільства, їхньою соціальною діяльністю і становлять соціальну компетентність: здатність до співробітництва; вміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях; навички взаєморозуміння; соціальні та громадянські цінності й уміння; мобільність (у різних соціальних умовах); уміння визначати особисті ролі в суспільстві тощо.

Функціональні компетентності визначають функції ПЗНЗ і складаються з простих дій, операцій, які є показниками її розвинутості. Вони формуються, зокрема, й через навчання в певній освітній профільній галузі, набуваючи в цьому процесі характеру засвоєння освітніх дій, що пов'язані з освітніми завданнями та змістом цієї галузі освіти або профільного напрямку.

Розвиток професійної соціокомунікативної компетентності керівників ПЗНЗ у рамках післядипломної педагогічної освіти розглядається як освітній перманентний процес [2;5].

З огляду на зазначене, однією з форм розвитку професійної соціокомунікативної компетентності керівника ПЗНЗ стає консультації професіоналів з питань євроінтеграції освіти, які допоможуть спрямувати управління ПЗНЗ на підвищення конкурентоспроможності профільного навчального закладу: аналізувати його зміст освіти, вирішувати практичні завдання і використовувати передовий педагогічний досвід.

Наприкінці ХХ століття у вітчизняну практику консультантів-управлінців увійшло слово «coaching», яке не набуло свого призначення до цього часу. Коучинг передбачає мотивування, підбір стилю управління залежно від готовності підлеглого до розв'язання певного завдання. У процесі коучингу проходить складна робота з розвитку особистісного потенціалу соціокомунікативної компетентності керівника ПЗНЗ, розкриваються його персональні ресурси, долаються обмеження.

Перевагами консультування є його конкретно-індивідуальний підхід. Консультант з управління ПЗНЗ виконує роль каталізатора і трансформатора ідей. Консультування має здійснюватись як співпраця, що передбачає особисту зацікавленість у спільній діяльності, можливість обговорення реальної ситуації в навчальному закладі, спільне виявлення проблем з профільного навчання і пошук їхнього вирішення, включення членів педагогічного колективу в роботу на всіх стадіях упровадження. Використання послуг консультантів з управління ПЗНЗ дає змогу швидко й істотно покращити результати діяльності, зменшити ризик прийняття помилкових рішень.

Практика та досвід управління показали, що наступною формою розвитку соціокомунікативної компетентності керівника ПЗНЗ є розвиток інсайтового (внутрішні та зовнішні засоби розвитку логічного мислення особистості) типу його мислення. З огляду на визначенні пріоритети розвитку освіти в Україні найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави [2;3]. Усе це сприяє розгортанню пошуку інсайтових управлінських рішень. Таку ситуацію науковці порівнюють з осяянням, яке дає можливість управлінцю побачити кінцевий результат в усіх деталях і шлях до нього. Саме інсайтові рішення виступають альтернативою традиційного покрокового шляху пошуку бажаного результату ПЗНЗ. Зрозуміло, що звичайний покроковий шлях – це шлях «проб і помилок», який часто супроводжується відповідальністю за невиважені кроки. Дослідження засвідчили, що такий шлях неефективний з огляду на середньостатистичні показники, але ж є та вершина Розуму, якої нині досягла високоорганізована форма матерії (Homo sapiens). Практика проведення перманентного навчання керівників ПЗНЗ у системі ППО показало, що для ефективного шляху розвитку ПЗНЗ його керівнику потрібно розвивати інтелект засобами логіки. В умовах сьогодення розвиток логічного мислення всіх учасників навчально-виховного процесу оптимально вплинуть на підвищення якості освіти ПЗНЗ [2].

Вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури зазначило, що у межах України інсайтове вирішення управлінських завдань ще й до цього часу не знайшло свого втілення на терені освітньої галузі, тоді як умови змін в освітній європейській парадигмі вимагають визнання, розуміння, усвідомлення і практичного застосування багатоступінного, багатомірного нового мислення.

Разбудова сучасної структури освіти в Україні спрямовує освітні галузі на розвиток сформованих і формування нових предметних (галузевих) компетентностей учнів та має забезпечити оптимальні умови розвитку професійної компетентності керівника ПЗНЗ для функціонування та розвитку різноманітних моделей організації освіти [4, с.4]. Оптимальною формою розвитку професійної компетентності керівника ПЗНЗ науковці вважають моделювання, в основі якого лежить планування і реалізація того чи іншого процесу пізнання, спрямованого на зміну його характеру і підвищення його ефективності в умовах профільного навчання. Новизна такого підходу полягає в тому, що керівникові у системі ППО повинні пропонувати та не пропонують постійний індивідуалізований оперативно-змістовний супровід [1; 2; 6]. Ми згодні з науковцями, які відмічають багато зовнішніх і внутрішніх чинників впливу на вирішення цього питання. Але саме головне, на нашу думку, в ППО ще не сформована нова генерація викладачів, яка б підтримувала цю думку.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що чимало керівників ПЗНЗ цілеспрямовано усвідомлюють варіації індивідуальних освітніх потреб від потреби громади: визначають мотиви й цілі свого розвитку професійної компетентності у різних питаннях, конкретизують його зміст. Але практика засвідчує, що дуже малий відсоток керівників ПЗНЗ здійснюють самодіагностику управлінської діяльності і діагностику результатів освітньої діяльності навчального закладу, саморефлексію професійного зростання і рефлексію професійно-освітнього росту учасників навчального процесу, не консультуються із фахівцями-практиками, досвідченими керівниками шкіл.

Усі ці засоби проводяться на основі власної мотивації і пошуків керівників профільних навчальних закладів. Це відбувається тому, що працівники відділів та управлінь освіти, департаментів не ставлять своїм завданням вирощувати професійно компетентного керівника і його заступників, обмежуючись хіба збиранням передового досвіду, який стихійно виник. Якщо розглянути досвід масових і групових форм підвищення кваліфікації керівних кадрів (річні, цільові, проблемні, очно-дистанційні курси, семінари, лекції-консультації тощо), то варто відзначити, що методичні служби не в змозі спрямувати керівників ПЗНЗ на креативну ідею, розвитку їхньої творчості, обмежившись лише розповсюдженням готових розробок і рекомендацій.

У контексті вищезазначеного має бути створена неперервна методична система розвитку професійної компетентності керівників ПЗНЗ в ОППО, формою якої повинна бути розроблена концептуальна перманентна стратегічна програма. Програма має бути створена з урахуванням проблем і труднощів, які можуть виникати на шляху осмислення нового в ПЗНЗ в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграції її в європейський і світовий освітній простір.

Практика впровадження результатів дослідження показала, що серед них вагоме негативне місце займає не усвідомлення керівниками навчальних закладів, зокрема й керівниками ПЗНЗ, нових дефініцій, зафіксованих у законодавчо-нормативних документах і науковій літературі в контексті глобалізаційних тенденцій і викликів часу [4]. Її оновлення включає підготовку низки нових законодавчих і нормативно - правових актів та вдосконалення нині чинних [7]. Проблема в тому, що кожен з керівників навчальних закладів наповнює ці терміни своїм змістом і розуміє по-своєму. Практичний досвід засвідчує: не все, що здається на перший погляд зрозумілим і навіть застосованим на практиці, є таким насправді [6; 8].

Ми поділяємо думку науковців стосовно того, що організація вивчення нових документів – це складне питання у

діяльності керівників навчальних закладів, особливо у сучасних умовах змін в освіті. Необхідність орієнтації на Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки засвідчили, що розглянуті вище концептуальні підходи забезпечать нове осмислення розвитку професійної компетентності керівників ПЗНЗ в системі ПШО.

Вивчення нових документів нормативно-правової бази системи освіти керівниками навчальних закладів та оптимальне їх використання в управлінській діяльності є одним з механізмів реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні. Переказ змісту документа не гарантує належне його використання в управлінській діяльності. Поодинокі людина може засвоїти нові смисли діяльності самостійно, але для цього треба мати високу культуру рефлексії. З огляду на сказане, дослідники цієї проблеми пропонують створити таку ситуацію, коли переосмислення здійснюється в колективно-розподільчій діяльності. Обговорення тієї чи іншої актуальної проблеми з виділенням кількох точок зору, пошуком аргументів до кожної з них, узагальненням того, що ближче до істини, необхідне для того, щоб люди проговорили, пропонуючи своє розуміння, слухали інших, бачили, наскільки багатоаспектна кожна проблема. Важливо, щоб була зрозумілою сутність проблеми, співвіднесення смислів. Важливим етапом є також організація цілеспрямованого обміну досвідом, тобто вихід за межі конкретного навчального закладу. Доцільно розширити межі, об'єднати зусилля освітніх установ, різних фахівців для розв'язання вирішення однотипних проблем з метою глибини та якості опрацювання її [1].

Ще одна проблема керівників ПЗНЗ пов'язана з подоланням інноваційних стереотипів. Це тема для обговорення на усіх рівнях ієрархії управління, щоб запобігти неусвідомленій дискредитації інновацій, нехтуючи рефлексією і невмінням утримувати себе від швидкого відтворення, не враховуючи наявну нормативно-правову базу.

Цільова установка інноваційної управлінської діяльності має бути спрямована на досягнення того, щоб кожен керівник на своєму рівні зміг забезпечити оптимальні умови впровадження інновацій; його діяльність полягає в тому, щоб забезпечити належні умови вчителям для виконання їхніх завдань. А діяльність учителя при такому підході оцінюється відповідно до того, як він забезпечує умови для оволодіння учнями компетенціями, тому що критерієм результативності роботи закладу освіти є зміст, форми і види діяльності, які зумовляють розвиток професійної компетентності всіх учасників навчально-виховного процесу. Немає сумніву, що все це відомі істини, але вивчення психолого-педагогічної літератури засвідчило, що між теоретичними знаннями і практичними вміннями зберігається серйозний розрив, особливо в умовах постійних змін в освіті. Подолати його належить професійно компетентному управлінцю в галузі освіти. Одним зі шляхів усунення цього розриву є розвиток професійної соціокомунікативної компетентності керівників ЗНЗ у системі ПШО, що забезпечить професійне управління персоналом навчального закладу.

Висновок. Отже, вивчення законодавчо - нормативної бази системи освіти в Україні та аналіз впливу реалізації європейського виміру освітнього простору на оновлення нормативно-правової бази системи освіти показало, що вона має бути спрямована на удосконалення форм розвитку професійної соціокомунікативної компетентності керівника ПЗНЗ. Форми розвитку професійної соціокомунікативної компетентності керівників ПЗНЗ дозволять йому: ініціювати і підтримувати самопізнання; забезпечити саморозвиток усіх суб'єктів освітнього процесу; збагачувати культурно-інформаційне і предметно-розвивальне освітнє середовище та інтеграцію його в європейський освітній простір. У подальших дослідженнях можлива розробка Державного компоненту управління ПЗНЗ Національної стратегії розвитку освіти в Україні.

Резюме. Проаналізована сутність оновлення нормативно - правової бази Національної стратегії розвитку системи освіти в Україні на 2012-2021 роки, спрямованих на вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових інноваційних умовах інтеграції її в європейський і світової освітній простір. **Ключові слова:** система освіти в Україні, інтеграція, європейський і світовий освітній простір, керівник профільного загальноосвітнього навчального закладу, форми розвитку професійної соціокомунікативної компетентності.

Резюме. Проанализирована сущность обновления нормативно - правовой базы Национальной стратегии развития системы образования в Украине на 2012-2021 годы, направленных на решение стратегических задач, стоящих перед национальной системой образования в новых инновационных условиях интеграции ее в европейское и мировое образовательное пространство. **Ключевые слова:** система образования в Украине, интеграция, европейское и мировое образовательное пространство, руководитель профильного общеобразовательного учебного заведения, формы развития профессиональной социокоммуникативной компетентности.

Summary. Analyzed the nature of the regulatory update - the legal framework of the National Development Strategy of the education system in Ukraine for 2012-2021 to address the strategic challenges facing the education system in terms of new innovative integration into the European and world educational space. **Keywords:** Keywords: system of education in Ukraine, integration, European and world educational space; heads of general educational institutions, shape the development of professional competence sotsiokommunikativnoy.

Література

1. Бондаревская Е.В. Парадигма как методический регулятив педагогической науки и инновационной практики / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 2007. – № 6. – С. 3–11.
2. Василенко Н.В. Развитие професійної соціокомунікативної компетентності керівників профільних загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної освіти: [монографія] / Надія Володимирівна Василенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан - ЛТД», 2012. - 332с.
3. Василенко Н.В. Элементы логики: курс лекций / Н. В.Василенко. – Вінниця: ВОІПОПП, 2010. - 171с.
4. Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс] / затвердж. постановою КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392. –Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1053.24.0> (дата звернення 26.12.2011). – Назва з екрану.
5. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С.Ф.Клепко. -Полтава: ПОШПО, 2006. - 328 с.
6. Концепція розвитку післядипломної освіти України. – К.: Вид.-редакц. центр ЦППО АПН України, 2002. – 12 с.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України: офіцій. веб-сайт. – Текст і граф. дані. – К., 2011. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> (дата звернення 19.12. 2011). – Назва з екрану.
8. Эффективное управление школой в современных условиях: учеб.-метод. пособие. – СПб: КАРО, 2005. – С. 244–